

Špela Recer, PD Maribor Matica

NARAVA V GORSKEM SVETU

NARAVA V GORSKEM SVETU

- Pomen gorskega sveta
- Značilnosti gorskega sveta
- Površje
- Rastlinstvo
- Živalstvo
- Prilagoditve
- Vplivi na okolje
- Varstvo narave

Pomen gorskega sveta

- življenjski prostor
- zaloge pitne vode
- viri energije
- kmetijske površine
- prostor rekreacije

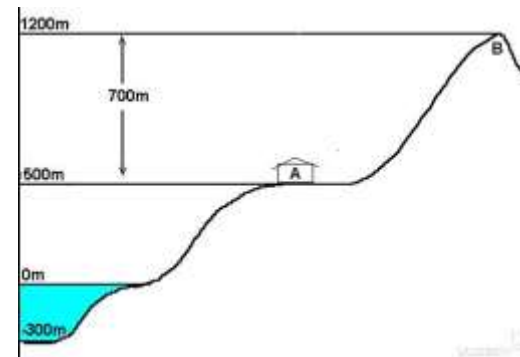
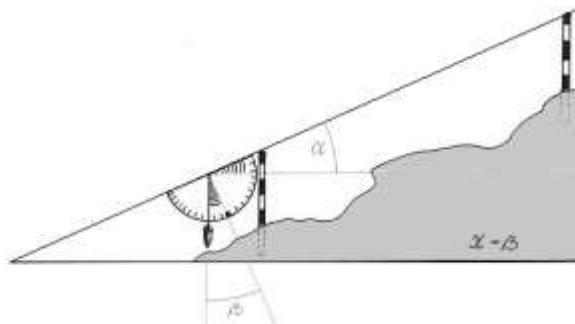
Značilnosti gorskega sveta

- Razgibano površje
- Rastlinski pokrov
- Živalski svet

Površje

- Nadmorska višina
- Naklon
- Ekspozicija

Morfološki tipi površja:

Ravnina

Gričevje

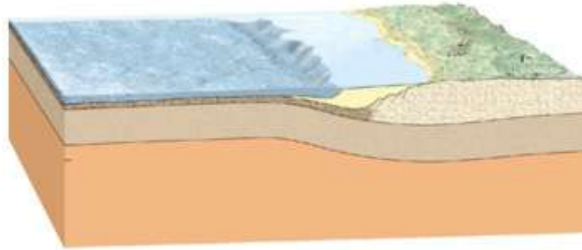
Hribovje

Gorovje

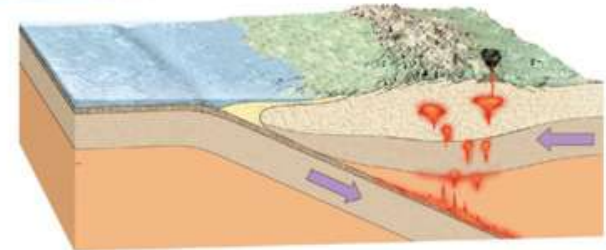

OROGENEZA – NASTANEK GORSTEV

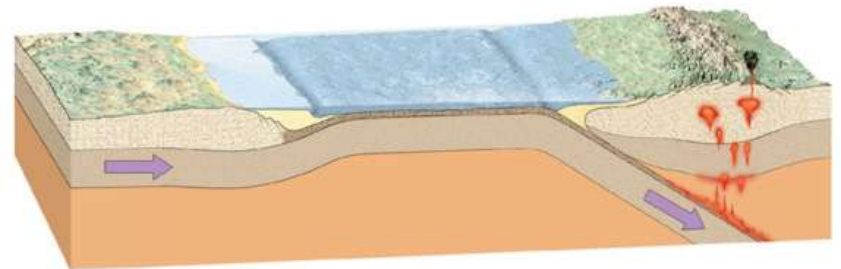
stik litosferskih plošč

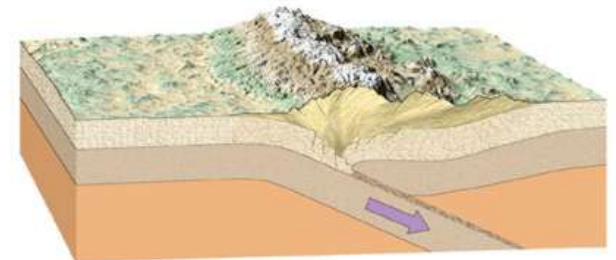
podrivanje ene plošče pod drugo – taljenje – vulkanizem

usedanje sedimentov – pritiski – nastanek sedimentnih kamnin

gubanje, narivanje, prelomi – morje odteče – nastanek gorstva - erozija

Kamnine

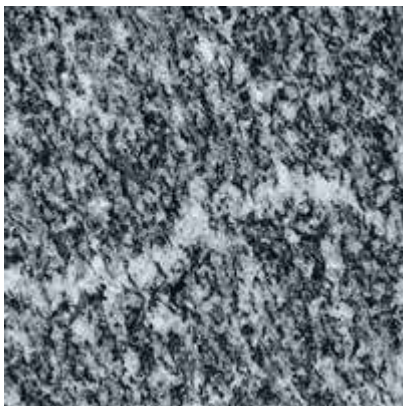
Magmatske kamnine – nastale iz magme

Sedimentne kamnine – nastale z usedanjem

Metamorfne kamnine – nastale s preobrazbo pri visokem tlaku in temp.

V Sloveniji so najbolj razširjene sedimentne kamnine, ki pokrivajo kar 93 % površja.

tonalit

blestnik

apnenec

Preoblikovanje površja

Najpomembnejši dejavnik preoblikovanja površja je voda. Voda (reke, padavine, ledeniki, led v razpokah) povzroča **preperevanje** površja in odnašanje drobirja. Odnašanje drobirja imenujemo **erozija**. Preperevanje je lahko mehansko, kemično ali biološko.

Mehansko preperevanje povzročajo reke in ledeniki ter voda, ki zmrzuje v razpokah.

Kemično preperevanje je raztapljanje apnenca v vodi. Na ta način nastanejo kraški pojavi.

Biološko preperevanje nastaja s sodelovanjem rastlin in živali, ki kamnino mehansko ali kemično drobijo.

Delovanje ledenikov

V pleistocenu so ledeniki (bohinjski, savski, soški) oblikovali značilne U doline. Delovanje ledenika: drsenje ledene gmote – brusenje sten - morena – oraženci. Viseče doline so stranske doline, ki jih ledenik ni preoblikoval. Okrešelj, krnica – redišče ledenika

Delovanje rek

Značilne so V doline. Moč reke je odvisna od množine vode, materiala, ki ga nosi s seboj in od strmca vodotoka. V zgornjem toku je erozija najmočnejša, reka strugo predvsem pogloblja. V spodnjem toku reka material tudi odlaga (na notranji strani meandrov), strugo pa le še širi (na zunanji strani meandrov)

Visokogorski kras / podi (Kriški, Triglavski, Skutini podi)

vrtače, na dnu pogosta jezera (Kriška jezera), brezna – globoke, navpične jame, žlebiči ali škraplje.

Višinski pasovi vegetacije

nad 2400 m	subnivalni pas
2000 – 2400 m	alpinski pas travniki
1700/1800 – 2000 m	subalpinski pas rušje
1500/1600 – 1700/1800	visokogorski pas gozd iglavcev
1200/1300 m – 1500/1600	zgornjegorski pas bukev, smreka
400/500 – 1200/1300 m	spodnjegorski pas bukov gozd
0 – 600/700 m	kolinski pas nižinski listnati gozd

Rastline

- turška lilija (*Lilium martagon*) – travniki montanskega do subalpinskega pasu
- kernerjev mak (*Papaver alpinum keneri*) – melišča alpinskega pasu
- navadna pogačica (*Trollius europaeus*) – nekoliko vlažni travniki montanskega in subalpinskega pasu

- planika (*Leontopodium alpinum*) – skalne razpoke in kamnita pobočja v subalpinskem in alpskem pasu
- planinski srobot (*Clematis alpina*) – ovija se drevesnih debel, vej rušja in skal, razširjen od montanskega do subalpskega pasu
- alpska možina (*Eryngium alpinum*) – kamnite trate v subalpinskem pasu Julijskih Alp in Karavank

- avrikelj (*Primula auricula*) – skalnata in travnata pobočja od montanskega do alpinskega pasu
- kamniška murka (*Nigritella lithopolitana*) – endemična vrsta, ki raste po kamnitih in travnatih pobočjih subalpinskega in alpinskega pasu Kamniško – Savinjskih Alp in Karavank
- navadna orlica (*Aquilegia vulgaris*) – svetli gozdovi, travniki od nižine do subalpinskega pasu

- kranjska lilija (*Lilium carniolicum*) – imenovana tudi zlato jabolko, raste po travnikih gozdnih robovih in meliščih montanskega in subalpinskega pasu
- zoisova zvončica (*Campanula zoysii*) – endemit naših Alp, raste v skalnih razpokah supalpinskega in alpinskega pasu
- košutnik (*Gentiana lutea*) – montanski in subalpski pas Julijskih Alp

Živali

Žuželke:

- alpski kozliček
- lastovičar
- jadralec
- nočni pavlinček

Veliki sesalci:

- gams
- kozorog
- medved
- ris

Dvoživke:

- planinski močerad
- planinski pupek

Plazilci:

- gad
- pozidna kuščarica

Mali sesalci:

- svizec
- planinski zajec
- hermelin
- veliki podkovnjak

Ptice:

- planinski orel
- ruševac
- planinska kavka
- koconogi čuk

Prilagoditve

Živa bitja so se prilagodile razmeram življenjskega okolja, kot tudi prisotnosti drugih živih bitij.

Nekatere prilagoditve rastlin:

- trihomi (planika)
- nizka razrast (triglavska neboglasnica)
- prožne veje (rušje)
- sposobnost hranjenja vode (netresk)
- prehranjevanje z živalsko hrano (alpska mastnica)

Prilagoditve živali:

- zimsko spanje (svizec, polh)
- varovalna barva (belka, planinski zajec, hermelin)
- kožuh
- oprijemalne noge (gams)
- živorodnost (planinski močerad)
- sposobnost jadranja

Vplivi na gorsko okolje

Posegi v gorsko okolje – vplivi:

- vnos novih rastlinskih in živalskih vrst – izpodrivanje avtohtonih vrst, sprememba življenjskega okolja, bolezni, sprememba genetskega materiala
- množična rekreacija, nadelovanje poti, gradnja planinskih koč – pospeševanje procesov erozije, hrup, odpadki, spremenjene navade živali
- sečnja – pospeševanje procesov erozije, plazovi
- nabiralništvo – zmanjšanje števila osebkov določene vrste - izumrtje

Varstvo narave

ZAKON O OHRANJANJU NARAVE določa ukrepe **ohranjanja biotske raznovrstnosti** in sistem **varstva naravnih vrednot** z namenom prispevati k ohranjanju narave.

Ukrepi ohranjanja biotske raznovrstnosti so ukrepi, s katerimi se ureja varstvo prosto živečih rastlinskih in živalskih vrst (v nadaljnjem besedilu: rastlinske in živalske vrste), vključno z njihovim genskim materialom in habitatu ter ekosistemi, in omogoča trajnostno rabo sestavin biotske raznovrstnosti ter zagotavlja ohranjanje naravnega ravnovesja.

Sistem varstva naravnih vrednot je sistem, ki določa postopke in načine podeljevanja statusa naravnih vrednot ter izvajanje njihovega varstva.

Splošni varstveni ukrepi s področja **ohranjanja biotske raznovrstnosti**:

- Rastlinsko ali živalsko vrsto je prepovedano iztreti.
- Zniževati število rastlin ali živali posameznih populacij, ožati njihove habitate ali slabšati njihove življenjske razmere do take mere, da je vrsta ogrožena, je prepovedano.
- Rastline ali živali je prepovedano namerno, brez opravičljivega razloga ubijati, poškodovati, odvzemati iz narave ali vznemirjati.
- Habitats populacij rastlinskih ali živalskih vrst je prepovedano namerno, brez opravičljivega razloga uničiti ali poškodovati.
- Ne glede na določbo tretjega odstavka tega člena je dovoljeno loviti živali lovnih in ribolovnih vrst v skladu s predpisi, ki urejajo lov in ribolov, ter opravljati kmetijsko in gozdarsko dejavnost v skladu s predpisi, ki urejajo kmetijstvo in gozdarstvo, ter odvzemati iz narave rastline ali živali za namene, dovoljene z zakonom.
- Razlog za dejanje iz tretjega in četrtega odstavka tega člena je opravičljiv, če ima dejanje koristno posledico in je družbeno sprejemljivo.

Naravne vrednote so državnega ali lokalnega pomena.

Strokovna merila vrednotenja so: izjemnost, tipičnost, kompleksna povezanost, ohranjenost, redkost ter ekosistemska, znanstveno-raziskovalna ali pričevalna pomembnost.

Ožja zavarovana območja so:

- naravni spomenik
- strogi naravni rezervat in
- naravni rezervat.

• Širša zavarovana območja so:

- narodni park (TNP),
- regijski park
(Škocjanske jame, Notranjski in Kozjanski park),
- krajinski park
(npr. Sečoveljske soline, Goričko, Ljubljansko)

